

Bencéné Fekete Anikó Andrea–Kőhidiné Magyar Mietta

**A KÖZÉPISKOLÁS KOROSZTÁLY SZÁMÁRA KÉSZÜLT
PIONEER ANGOL NYELVKÖNYVEK VIZSGÁLATA
A DISZLEXIÁS TANULÓK SZEMSZÖGÉBŐL**

Bevezető

A diszlexiások idegennyelv-tanulásával kapcsolatos nehézségei, problémái és az ezzel való megküzdés több szempontból is rendkívül fontos téma. Globalizálódó világunkban a nyelvtudás egyre inkább felértékelődik, elengedhetetlenné válik az érvényesüléshez. Azok a tanulók, akik nem beszélnek legalább egy idegen nyelvet, nem rendelkeznek nyelvvizsga bizonyítvánnyal, hátrányos helyzetbe kerülnek a továbbtanulás, a munkavállalás terén. Becslések szerint, a népességben belül 5–10%-ra tehető a diszlexiások aránya.¹

A diszlexia neurológiai eredetű, sajátos tanulási zavar, mely leginkább az olvasási nehézségben, beszédészlelési zavarokban jelenik meg. Számos tanulmány támasztja alá azt a tényt, hogy amennyiben az anyanyelv elsajátítása egy vagy több részképesség területén akadályozott, az kihat az idegen nyelv tanulására is, megnehezítve idegen nyelven a beszédészlelést, az olvasást és a szavak elsajátítását. További nehézséget jelent, hogy a diszlexiások a többségtől eltérő módon fogadják be és dolgozzák fel az információkat ezért, ha nem kapnak megfelelő támogatást, nem tudnak lépést tartani társaikkal. Így az első, esetleg második idegen nyelv elsajátítása komoly kihívást, esetenként lehetetlennek tűnő feladatot jelent számukra. A kihívás azonban nem csak a tanulók, hanem a pedagógusok részéről is megjelenik.

Az oktatási intézményekben évről évre nő a részképesség-zavarral küzdő tanulók száma. Erősségeik közé tartozik a kreativitás, a jó problémamegoldó képesség, a holisztikus látásmód. A kifejlesztett kompenzációs stratégiáik következtében gyakran későn derül ki valakiről, hogy diszlexiás, így későn részesül szakértő segítségben. Ez pedig jelentősen hozzájárul a nyelvtanulással kapcsolatos frusztrációk kialakulásához.

Tánczos Judit szerint „az idegen nyelv tanulása és tanítása a részképesség-zavarral küzdő diákok részére mind a tanár, mind a tanuló számára óriási kihívás, mely nagy elszántságot és sok többletmunkát igényel mindkét fél részéről, de akkor sem szabad meghátrálni és lemondani róla, mert megfelelő oktatási és tanulási módszerek alkalmazásával, a motiváció ébrentartásával, valamint kellő energiabefektetéssel a tanulás megkönnyíthető és pozitív élménnyé alakítható.”²

A megfelelő módszerek és eszközök ismerete, a pedagógus motiváltsága rendkívül fontos, hiszen a diszlexiások esetében nem egy homogén csoportról van

¹ CSÉPE Valéria: *Az olvasás zavarai és a diszlexia*. PLÉH Csaba–LUKÁCS Ágnes (szerk.) *Pszicholingvisztika 1–2: Magyar pszicholingvisztikai kézikönyv*. Akadémiai, Bp., 2012.

² TÁNCZOS Judit: *A kognitív folyamatok zavarainak hatása az idegen nyelv tanulására*. *Iskolakultúra*, 2006/11. (16.), 10.

szó. Egyaránt vannak köztük átlagos képességű és kiugróan tehetséges, magas intellektusú tanulók, mások az erősségeik-gyengeségeik, eltérő a tanulási stílusuk. A tanítást-tanulást segítő eszközök forradalmi változásának lehetünk szemtanúi. A digitális eszközök, az audiovizuális tartalmak megjelenése és terjedése mellett az oktatásban továbbra is fontos szerepet töltenek be nyomtatott tankönyvek.

A nyelvkönyvek használata továbbra is vezető helyen áll a tanulást segítő eszközök között, ami nem véletlen, hiszen kijelöl egy haladási irányt, vezérli, s ezáltal megkönnyíti a pedagógus munkáját. Ugyanakkor segíti a tanulókat az önálló tanulásban, az ismeretek elmélyítésében.

Kifejezetten diszlexiás tanulók számára kifejlesztett tankönyv azonban nem létezik. A diszlexiás nyelvtanulók integráltan oktathatók, ezért olyan csoportokban tanulnak, ahol tanulási zavarokkal nem küzdő tanulók vannak többségben és egy adott nyelvkönyvet használnak.

A kutatás során arra kerestük a választ, hogy a középfokú oktatásban használt, a többség képességéhez és igényének megfelelően kiválasztott nyelvkönyv biztosít-e esélyegyenlőséget az integráltan oktatott diszlexiás nyelvtanulóknak. A tananyag tartalmát, szerkezetét, mennyiségét tekintve milyen módon segíti, vagy éppen hagyja figyelmen kívül a használható nyelvtudás elérését egy diszlexiás tanuló számára.

Anyanyelv- és idegennyelv-elsajátítás

Az első nyelvnek, vagyis az anyanyelvnek az idegen nyelv elsajátítására gyakorolt hatása a múlt század közepétől foglalkoztatja a kutatókat. A vizsgált kérdéskörök közé tartozik, hogy hogyan hat az anyanyelv az idegennyelv-elsajátításra, ez a hatás a nyelvtanulás mely szakaszát befolyásolja, illetve mitől függ, hogy pozitív vagy negatív transzferként érvényesül. Sparks és Ganschow megfigyelésein alapuló nyelvi dekódolási deficit hipotézisben már az 1990-es évek elején felvetődött, hogy az idegennyelv-tanulás az anyanyelvi készségeken alapul.³

Megállapítást nyert, hogy az idegennyelv-tanulás során, azok a tanulók szembesülnek több akadállyal, akik korai iskolai éveik alatt nehézségekkel küszködtek az anyanyelvi készségek területén. Az anyanyelvi készségek kialakulása, az anyanyelvhasználat zavartalan elsajátítása ép, halló beszédstruktúrákat, megfelelően fejlődő idegrendszeri folyamatokat, verbális ingerekben gazdag környezetet és tevékenységbe ágyazott tanulást feltételez.

Chomsky nyelvelmélete szerint az anyanyelv-elsajátítás folyamata minden nyelvben hasonlóan történik, ami egy velünk született, genetikusan meghatározott nyelvelsajátítási képességet, úgynevezett univerzális nyelvtant feltételez. Ebből az univerzális nyelvtanból építi fel a gyermek az anyanyelvére jellemző nyelvtant és nyelvi rendszert a környezetéből érkező minták alapján.⁴

Az anyanyelv- és az iskolai idegennyelv-tanulás közti alapvető különbséget az időzítés és a módszerek szintjén lehet megragadni. Az anyanyelv elsajátítása spontán módon történik, az érési folyamattal párhuzamosan.

³ TÁNCZOS Judit: *Nyelvtanulás és diszlexia*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2007.

⁴ BÁNKI Tímea: *Az idegennyelv-tanulás folyamata a generatív nyelvelmélet szerint*. *Modern Nyelvtanítás*, 2022/1–2. (28.), 111–124.

Ezzel szemben, az idegennyelv-tanulással először az iskolában kerül kapcsolatba a gyermekek többsége, ahol irányított módszerrel történik az adott nyelv tanítása-tanulása egy olyan életszakaszban, ami túllép az úgy nevezett szenzitív perióduson. Mivel a gyermek elsősorban az iskolai keretek közt találkozik az idegen nyelvvel, a természetes nyelvi közeg megtapasztalására, az idegen nyelvi kommunikációra lényegesen kevesebb lehetősége adódik. Ugyan az idegennyelv-elsajátítás és az anyanyelv elsajátítása között jelentős különbségek mutatkoznak mégis minden esetben számítani kell az anyanyelv hatásával az idegen nyelv tanulásában.⁵

Az idegennyelv-elsajátítás sikerességét tekintve nagyfokú különbségek mutatkoznak a nyelveket tanuló diákok között, ezért érdemes és szükséges megvizsgálni, hogy mely tényezők játszanak szerepet a sikeresség elérésében. A sikeres nyelvtanulást meghatározó tényezőket két csoportra lehet elkülöníteni. Az egyik csoportot az úgynevezett külső tényezők alkotják: az adott idegen nyelv sajátosságai, a tanulási környezet, oktatási módszerek, szülők iskolázottsága.⁶ A másik csoportba tartoznak a belső tényezők, vagyis a kognitív képességek fejlettsége, a nyelvérzék, a tanulási stílus, a nyelvtanulási stratégiák, a személyiség és a motiváció.⁷

A Magyarországon élő, magyar anyanyelvű diákok a célnyelvi közegtől távol, általában szervezett formában, intézményes keretek közt tanulnak idegen nyelvet. Ebben a tanulási helyzetben három tényező kölcsönhatása határozza meg az eredményes nyelvtanulást: a tanuló, a tanár és a tananyag, a választott idegen nyelv esetében.

A tanuló képességeiről, attitűdjéről, a pedagógus személyisége, szakmai felkészültsége mellett hangsúlyos szerepet játszanak a választott idegen nyelv sajátosságai is. A nyelvválasztás hátterében számos indok állhat: családi háttér, egyéni érdeklődés, az iskola által felkínált lehetőségek, továbbtanuláshoz szükséges elvárások. Ugyanakkor egy magyar anyanyelvű tanuló számára kétséget kizáróan az anyanyelvéhez leginkább hasonló idegen nyelv elsajátítása a legeredményesebb.

A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján a 2021/2022-es tanévben az általános és középfokú iskolák tanulói legnagyobb számban az angol és a német nyelveket tanulták idegen nyelvként. A német nyelvről elmondható, hogy bár könnyű megtanulni a szavak kiejtését és számos, a magyar nyelvhez hasonló kifejezést, szót használ, mégis a magyartól eltérő betűkapcsolatok, a névelők neve, a szigorú szórend problémát jelenthet a diszlexiás nyelvtanulóknak.

Az angol nyelvvel kapcsolatos általános vélekedés szerint pedig a részképesség-zavarokkal küzdő tanulók számára az angol nyelv az egyik legnehezebben elsajátítható idegen nyelv. Ennek okai: az angol nem tartozik a transzparens nyelvek közé, vagyis a szavak helyesírása nem tükrözi a kiejtést; a magyar nyelvet nem létező igeidők és prepozíciók használata, kötött szórend, ékezetek hiánya jellemzi.⁸

A részképesség-zavarral élők, köztük a diszlexiások, nem alkotnak homogén csoportot, így az egyéni sajátosságok, az egyéni képességprofil határozza meg,

⁵ BUDAI László: *Az anyanyelv változó szerepe az idegennyelv-oktatásban. Angol nyelvi példákkal.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2010.

⁶ CSAPÓ Benő: *A nyelvtanulást és a nyelvtudást befolyásoló tényezők. Iskolakultúra*, 2001/8. 33–34.

⁷ TÁNCZOS, 2007.

⁸ TÁNCZOS, 2007.

hogy ki melyik idegen nyelvet tudja könnyebben vagy nehezebben elsajátítani. Szintén az egyéni sajátosságok következményei az egyes feladattípusok sikeres megoldásában mutatkozó különbségek. Így fordulhat elő, hogy a diszlexiás tanulók között van, akinek a szövegértés okozza a legnagyobb nehézséget, mások viszont épp olyan jól teljesítenek a szövegértési feladatokban, mint nem diszlexiás társaik.

Diszlexiások jellegzetes nyelvtanulási nehézségei, sajátosságai

A diszlexia idegennyelv-tanulásban jelentkező hatásait vizsgáló hazai kutatások⁹ eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy az idegen nyelvek tanulása során az olvasás és írás nehezítettén túl a szókincs-elsajátításában, a mondattanban és nyelvtanban, továbbá a hallás utáni szövegértésben is jelentkezhetnek a tanulási zavarból eredeztethető problémák.

A nyelvtanulási nehézségek hátterében a különféle részképesség-zavarok állhatnak, mint például a szegényes fonológiai feldolgozási készségek, gyenge rövidtávú memória, a szerialitás zavara, az auditív információk észlelésének és feldolgozásának nehézsége, a feldolgozási folyamatok lassúsága, a figyelemkoncentráció gyengesége.¹⁰ Ezért a diszlexiásoknak sokkal több időráfordításba és nagyobb erőfeszítésbe kerül a nyelvtanulás.

A csökkent rövidtávú memória-kapacitás következtében az új szavak, grammatikai szerkezetek bevéssé jóval hosszabb folyamat, csak folyamatos ismétléssel, multiszenzoros gyakorlással érhető el.

A diszlexiás nyelvtanulók jellegzetes nehézségei az idegennyelv-tanulás során:

- vizuálisan hasonló szavak keverése (quiet–quite),
- hasonló hangzású szavak keverése (see–sea),
- lassú olvasási tempó, betűtévesztések,
- pontatlan olvasás kreatív találgatással,
- nehézségek a szóképzés szabályszerűségeinek felismerésében és alkalmazásában,
- gyakran rögzülnek, beragadnak a helytelenül írott vagy olvasott szavak,
- nehézkes a hallás utáni tanulás és szövegértés,
- gyakori a célnyelvi szavak magyar kiejtés szerint leírása,
- anyanyelv zavaró hatása a célnyelvre (névelők, szórend),
- problémák a nyelvtani fogalmak, szerkezetek megértésével,
- nehézségek a helyes szórendű mondatok alkotásában (szóban és írásban egyaránt),
- problémák a helyes kiejtésben (pl.: szó eleji–szó végi néma hangzók ejtése) és a gondolatok kifejezésében.¹¹

⁹ Ormos, 2003; Sarkadi, 2008; Kormos-Mikó 2010.

¹⁰ NAPRAVSZKY Noémi–TÁNCZOS Judit–MÓDOS Katalin: *Diszlexiás és nem diszlexiás általános iskolai tanulók nyelvtanulási stílusainak és stratégiáinak összehasonlító vizsgálata. Új Pedagógiai Szemle* online 2009. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/diszlexias-es-nem-diszlexias-altalanos-iskolai-tanulok-nyelvtanulasi>

¹¹ SARKADI Ágnes–VAMOS Gabriella: *Diszlexia és idegennyelv-tanulás*. https://esely.elte.hu/PDF/publ/klett_ea.pdf [2022.01.20.]

A nyelvtanulásban jelentkező nehézségek egyenesen arányosak a tanulási zavar súlyosságával. A használható nyelvtudás mégsem irreális cél a diszlexiások számára, de ennek alapvető feltételei a diszlexia korai felismerése, a diagnózis felállítása, a ráépülő terápia és megfelelő tanítási-tanulási módszerek alkalmazása.

Diszlexiások nyelvtanulását támogató módszerek

Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók iskolai nevelésére-oktatására vonatkozó Irányelvben megfogalmazottak alapján a tanulóközpontú tanulás, az egyéni szükségletekhez igazodó tanulási stratégiák, a differenciált oktatásszervezés, a nyelvi készségek fejlesztése, a pozitív énkép és önértékelés kialakítása, a fejlesztő értékelés megvalósítása kiemelt feladatként jelenik meg a tanulás-tanítás folyamatában. Kimondottan az olvasási zavar, vagyis a diszlexia vonatkozásában a fő célkitűzések közt található „a tanulás támogatása pl. képekkel, gondolatterképpel, nyomtatott óravázlatokkal, bemutatók rendelkezésre bocsátásával, a szövegek auditív felkínálásával (hangfájlok szerkesztése, hangoskönyvek, optikai karakterfelismerés stb.), gépirással, szövegszerkesztő használatának megtanításával és alkalmazásával” illetve az élő idegen nyelv speciális módszerekkel, auditív megközelítéssel történő tanítása.¹²

A jogi szabályozók mellett az intézményi szintű támogatási lehetőségek közé tartoznak azok a tanári intézkedések, könnyítések és attitűdök (elfogadás, segítőkészség), melyek elősegítik a tanulók képességeihez igazodó tanulási feltételek megteremtését. Ide tartozik a megfelelő tanulási környezet kialakítása, a leghatékonyabb tanítási módszerek és segédanyagok kiválasztása, az IKT eszközök alkalmazása, a tanórai munkát és a számonkérést megkönnyítő kedvezmények biztosítása (előre elkészített óravázlat, a feladatok megoldásához többletidő biztosítása, írásbeli munka értékelésétől való eltekintés). A diszlexiás nyelvtanulók tanulási sajátosságait alapul véve Kontráné és munkatársa¹³ szerint a következő módszerek támogatják leghatékonyabban a nyelvtanulást:

- holisztikus megközelítés,
- az egyéni igényeknek megfelelő differenciáló oktatás (mennyiségi, minőségi, számonkérésben, értékelésben),
- lépésről lépésre haladás,
- multiszenzoros, strukturált nyelvi módszer (MSL),
- mnemotechnikai módszerek,
- kooperatív munka, projekt módszer,
- digitális eszközök, segítő technikák.

A felsorolt módszerek közül a multiszenzoros, strukturált nyelvi módszer hatékonyságát emelik ki a szakirodalmi források.¹⁴

¹² OKTATÁSI HIVATAL, 2020-as NAT-hoz illeszkedő SNI Irányelv, 38
https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettantervek_sni_tanulok
[2023.02.10.]

¹³ KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ Edit–DÓCZI-VÁMOS Gabriella–KÁLMOS Borbála: *Diszlexiával angolul*. Akadémiai, Bp., 2012.

¹⁴ SARKADI 2006.; TÁNCZOS, 2007.; KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ mtsai, 2012.

A módszer elnevezése is utal arra, hogy több érzékszerv bevonásával történik a kis lépésekre bontott, átgondoltan felépített tananyag elsajátítása. A gyenge rövidtávú memória következtében a sok gyakorlás ellenére sem képes a diszlexiás tanuló a tananyag elsajátítására. Ezért az állandó ismétlés mellett szükséges, hogy egyszerre minél több érzékszervet bevonjunk a rögzítésbe, hogy több módon történjen meg az információ feldolgozása.

Ezt segítik a multiszenzoros technikák, melyek a vizuális, auditív és mozgásos-tapintásos érzékszervi modalitásokat egyaránt bevonják az információ rögzítésébe. A részképesség-zavarral küzdő tanulók esetében ennek rendkívüli jelentősége van, hiszen az auditív információk észlelési és feldolgozási nehézségét jól tudja ellensúlyozni az ugyanazon tananyagra vonatkozó más érzékszervi csatornákon beérkező információk feldolgozása. Az információk között kialakuló asszociációk pedig elősegítik a memóriába történő beépülést. Ez a módszer minden tanulónak kedvez függetlenül attól, hogy részképesség-zavarral küzd vagy sem. A diszlexiások csoportjára és az iskolákban kialakított nyelvi csoportokra egyaránt jellemző, hogy eltérő képességű tanulók kerülnek egy csoportba. Minden tanulónak mások az erősségei, gyengeségei, más a képességstruktúrája és eltérő a modalitás preferenciája, a tanulási stílusa. Az eltérő érzékszervi csatornák egyidejű bevonása a tanításba lehetővé teszi, hogy minden tanuló megtalálja a számára leghatékonyabb tanulási stílust. A multiszenzoros tanuláshoz kiváló teret biztosítanak a projektfeladatok, a drámajáték, a kártyákkal történő manipulációk,¹⁵ a gondolattérkép készítés¹⁶ és a karikatúrák, képregények¹⁷ nyelvórai alkalmazása.

A gondolattérkép vagy fogalomtérkép olyan strukturált felépítésű ábra, melyben a kulcsszavak segítségével nagy mennyiségű információ jeleníthető meg. Segítséget nyújt a tananyag átlátásában, az új ismeretek közötti kapcsolatok, összefüggések tudatosításában. Különböző színek és alakzatok használatával a vizuális térben is megjelenik az információk hálózata, s mivel mozgással kísért a folyamat a multimodalitásnak köszönhetően hatékonyabb lesz a tananyag rögzülése a memóriában.

Elkészítéséhez a diszlexiások erősségének tartott kreativitásra és holisztikus látásmódjára van szükség. A tananyag elsajátítása során változatosan használható, több alternatívát kínál számos feladattípus esetében. Eredményesen alkalmazható: szövegfeldolgozás, szövegalkotás, meglévő tudás aktivizálása, mondatelemzések, idegennyelv-tanulás és a mindennapi élet megszervezésében egyaránt.¹⁸

A mnemotechnikai módszerek a gyakorlatban kevésbé használt memória-fejlesztő eljárások. Az emlékezés, az információ felidézés hatékonyságát növelő

¹⁵ TÁNCZOS, 2007.

¹⁶ GYARMATHY Éva: *Dislexia. Specifikus tanítási zavar*. Lélekben Otthon Kiadó, Bp., 2007.

KISS László Roland: *Online gondolattérképek a diszlexiás tanuló szolgálatában. Gyógypedagógiai Szemle*, 2014/2. (42.) 140–147.

¹⁷ SZALAY Kristóf: *Nyelvtanulás karikatúrákkal és képregényekkel. Különleges Bánásmód*, 2016/1. 81–83.

CIMERMANOVA, Ivana: *Teaching English as a foreign language to dyslexic learners*. Teaching Foreign Languages to Learners with Special Educational Needs, Nitra Constantine the Philosopher University, 2015. 53.

¹⁸ KISS, 2014.

módszerek, melyeket kimondottan szólisták, mechanikusan megtanulandó tananyagok megjegyzése esetén könnyítik meg a tanulást. A fő hangsúly a képzeleten van, amely képzettársítások által segíti a felidézést. Ilyen módszer például a rím- vagy versalkotás a megtanulandó szavakból; mozaikszavak és mozaikmondatok létrehozása a szavak kezdőbetűiből; a szavak vagy információk összefoglalása szokatlan, vicces képekben, akár képregényben; történetalkotás a megjegyzendő információkból; memóriafogas és a kulcsszó-módszer. Tánczos szerint a kulcsszó módszert kimondottan az idegen nyelvű szavak memorizálására ajánlják.¹⁹ Ennek lényege, hogy keresnek a célnyelvi szóhoz hangzásában hasonló magyar szót, majd ezt összekapcsolják a célnyelvi szó magyar jelentésével (curtain–körte–körtemintás függöny). A módszer hátránya, hogy a megértést sajnos nem segíti.

A digitális eszközök használata a mindennapjaink részévé vált, így az oktatás, és ezen belül az idegen nyelv oktatása is ma már elképzelhetetlen nélkülük. A digitális eszközök változatossá, színessé teszik a tanítás-tanulás folyamatát. Jól használhatók a motiváció felkeltésében és fenntartásában, megkönnyítik a differenciáló oktatást és az önálló tanulást, sőt a számonkérésbe is bevonhatók. Az interaktív táblák, a diktafon, a helyesírás ellenőrző programok, a különféle szövegfelolvasó programok (Microsoft OneNote), szókincsfejlesztő applikációk, elektronikus szótárak, CD-ROM-ok (Varázsbetű programcsalád Dyslex és Szókincstár részei) és online tananyagok mind olyan eszközök és technikák, melyek nagyban segítik a diszlexiás nyelvtanulókat.

Az online tananyagok közül külön ki kell emelni a Miskolci Egyetem koordinálásával, 4 ország hét intézményének összefogásával 2017-ben kidolgozott ENGAGE²⁰ elnevezésű digitális angol és német nyelvi feladatbankot, mely 4–8. osztályos diszlexiás nyelvtanulók differenciált oktatásának elősegítésére, az inkluzív nyelvtanulási környezet támogatására jött létre.

Tankönyvelemzés

Az Oktatási Hivatal 2023/2024-es tanévre vonatkozó hivatalos tankönyvjegyzéke alapján a középiskolai angol nyelvkönyvek között legnagyobb arányban az MM Publications Pioneer sorozatának kötetei szerepelnek. A sorozattal kimondottan a középiskolás korosztály angol nyelvoktatását célozták meg a szerzők, kötetei a Közös Európai Referenciakeret (KER) előírásainak megfelelően kezdőtől haladó szintig, hat különböző nyelvi szinten kínálnak tankönyveket, szöszedeket, munkafüzeteket a hozzájuk tartozó audio CD/CD ROM-mal, tanári könyvet és segédanyagokat (videófilmeket tartalmazó DVD, tesztek, feladatlapok, interaktív táblához szoftver), valamint nyelvtan- és szókincsfejlesztő kiegészítő köteteket.

A kötetek modulrendszerűek. A kezdőknek szóló kötet 10, míg a magasabb szintek kötetei 12 modulból állnak. A modulok egy-egy téma köré épülnek és ugyanazon módszer alapján dolgozzák fel az adott témákat.

A kiadó a fiatalokhoz közel álló témákkal, életszerű párbeszédekkel, autentikus szövegekkel, a kritikus gondolkodást és problémamegoldást fejlesztő

¹⁹ TÁNCZOS, 2007.

²⁰ ENGAGE projekt, *digitális angol és német nyelvi feladatbank*: <http://engage.uni-miskolc.hu/index.php/project/> [2023.09.15.]

feladatokkal igyekszik felkelteni és fenntartani a tanulók nyelvtanulási motivációját. Jelenleg a nyelvtanulás sikerességének egyik legfontosabb mérője a nyelvvizsga megszerzése, melynek elérését nagymértékben elő tudja segíteni egy jól megválasztott tankönyv.

Iskolai keretek között, azonban nem személyre szabottan, hanem egy csoport számára választják a szaktanárok a nyelvkönyveket. Bár az intézmények részéről még mindig megfigyelhető a tanulók nyelvi képességei, illetve előzetes nyelvtudása alapján történő csoportokba sorolása, az eltérő képességstruktúrával rendelkező tanulók miatt ezek a csoportok mégsem nevezhetők homogénnek.

Ezért szükséges megvizsgálni, hogy a csoport által használt nyelvkönyv mennyiben felel meg az eltérő képességű tanulók, köztük a többségi iskolákba integráltan oktatható diszlexiások igényeinek, mennyiben járul hozzá a sikeres idegennyelv-elsajátításhoz.

A nyelvkönyvek analízisére vonatkozó egységes szempontrendszer hiányában a Pioneer tankönyvcsaládot a feldolgozott szakirodalmakban megfogalmazott diszlexiás nyelvtanulók tanulási sajátosságai, valamint a British Dyslexia Association által kiadott útmutató a *Dyslexia style guide* (2023) alapján végeztem.²¹

A nyelvkönyv fizikai paraméterei, vizuális megjelenése

A tankönyv megjelenése a diszlexiás tanulók szemszögéből nézve több szempontból is meghatározó. Egyrészt a könyvborító stílusa, kialakítása, a használt színek és képek adnak egy benyomást a felhasználóknak, megalapozzák a könyvvel és a tanulással szembeni attitűdöt, motivációs értékkel bírnak.

Másrészt a könyv megjelenése, mérete segít a többi taneszköztől való megkülönböztetésben. A diszlexiás tanulók hajlamosak otthon felejtani a felszerelést, és az iskolatáska összekészítése is gyakran gondot okoz számukra, ezért fontos, hogy a tankönyv jól azonosítható és megfelelő méretű legyen.

Az említett szempontok elemzése alapján a Pioneer kötetek megfelelnek a diszlexiások igényeinek. A sorozat kötetei A4-es méretűek, ami megegyezik a középiskolában használatos füzetmérettel, így jól pakolható.

A kötet részeinek egymástól való megkülönböztetésére eltérő színekkel használnak (a kezdők beginners kötete sárga, az alapszint elementary kötetein a piros szín dominál, a középszint intermediate könyvei lilák stb.), az összetartozó tankönyvek és munkafüzetek azonos színűek. A borítók jobb sarkában egy-egy híres ember portréja látható. A sorozat nevéhez híven ezek olyan emberek arcképei, akik úttörők, kiemelkedő teljesítményt nyújtottak egy adott területen (pl.: Amelia Earhart, Edmund Hillary, Neil Armstrong, Jacques Cousteau).

A diszlexiások erősségeit tárgyaló fejezetben már szó volt arról, hogy a képekben való gondolkodás, a jó vizuális emlékezet a diszlexiás tanulók egyik erőssége, melyre jól lehet támaszkodni a nyelvtanítás során. Új szavak tanításánál, betűzéskor, nyelvtani szabályok bemutatása és bevésése esetén rendkívül hasznos a színek alkalmazása.

²¹ BRITISH DYSLEXIA ASSOCIATION ajánlása.

<https://www.thedyslexia-spldtrust.org.uk/media/downloads/69-bda-style-guide-april14.pdf>
[2023.09.27.]

A különféle illusztrációk, képek pedig segítik az előzetes ismeretek felidézését, az olvasott szöveg megértését, a tartalom összefoglalását, az ismeretek rögzítését. Éppen ezért fontos a tankönyvek és munkafüzetek vizuális megjelenése, melynek értékelése során érdemes megvizsgálni az alkalmazott betű típusát és méretét, az oldalak háttérszínét, a szöveg-kép arányát, valamint a szövegek elrendezését.²²

A British Dyslexia Association ajánlása (2023) alapján:²³

- Az ajánlásban megfogalmazottak szerint az Ariel, a Comic Sans vagy a Verdana betűtípus segíti a diszlexiás diákok tanulását, mert az egyszerű, tiszta vonalak következtében kevésbé tűnik számukra sűrűnek és jobban olvashatóvá válik a szöveg. Az olvasást tovább könnyíti a 12-14 pontos betűméret és a másfeles vagy kettes sortávolság.
- Fontos az oldalak háttérszíne és mintázata. Kerülni kell a figyelmet megosztó, zavaró háttérmintákat. Egyszínű, lágy pasztell vagy krémszín javasolt, ami csökkenti a betűk és a háttér közötti erős kontrasztot ezzel is segítve az olvasást.
- A sűrűn szedett szöveg, az olvasmányrészek esetében nehezíti az olvasást. Ugyanúgy nehézséget okoz a hasábra elrendezett és sorkizártra szerkesztett szövegrész. A sorkizárt szerkesztés megváltoztatja a szavak közti távolságot, megnehezítve a szóhatárok felismerését. A balra zárt szövegszerkesztés alkalmazása segíti az olvasást.

A felsorolt javaslatok alapján végzett tankönyvelemzés azt mutatja, hogy a Pioneer nyelvkönyvek csak részben felelnek meg a diszlexiások igényeinek.

A szerkesztők ügyeltek a megfelelő betűtípus használatára és a szövegek balra zárt szerkesztésére, ugyanakkor a diszlexiások számára apró betűmérettel dolgoztak és fényes papíron, többnyire fehér háttéren fekete betűket használtak.

Külön érdekesség, hogy a szokványos szószedet után a könyv végébe befűztek egy további szószedetet, ami ugyanazt a szókincset tartalmazza, de nagyobb betűmérettel és Times New Roman betűstílussal nyomtatva.

Szövegelrendezést tekintve megállapítható, hogy a tankönyvben vannak egyoldalas, sűrűn szedett szövegek és előszeretettel használják a több hasábos elrendezést, ami szintén nem kedvez a diszlexiás nyelvtanulóknak.

A képek, illusztrációk (táblázatok, diagramok, grafikonok, fotók, karikatúrák, térképek) elsődleges feladata a tananyag tartalmának vizuális megjelenítése. A képek nagymennyiségű információt sűrítenek magukba, melyek feldolgozásához, értelmezéshez időre és gyakorlatra van szükség. Valódi funkciójukat akkor töltik be, ha nem pusztán önmagukért, a tananyag színesebbé tételéért kerülnek a tankönyvbe, hanem azért, hogy egy adott tartalomhoz kapcsolva segítsék annak megértését.²⁴ A jó tankönyvi illusztráció motivál, gondolkodásra készítet, könnyen

²² KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ és mtsai, 2012.

²³ BRITISH DYSLEXIA ASSOCIATION ajánlása.

<https://www.thedyslexia-spldtrust.org.uk/media/downloads/69-bda-style-guide-april14.pdf>
[2023.09.27.]

²⁴ KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ és mtsai, 2012.

értelmezhető, szemléletes, hiteles, jó minőségű, stílusos és – ha szükséges – humoros.²⁵

Ugyanakkor a szem mozgását kutató vizsgálatok eredményei bizonyítják, hogy diszlexiás tanulók esetében a képek nem mindig segítik a szöveg megértését.²⁶ Gyenge olvasók lévén sokkal több időt kell fordítaniuk a szöveg tanulmányozására, dekódolására. Figyelmüket teljes mértékben a szövegre koncentrálnak és nem szívesen osztják meg a kép és a szöveg között. Amennyiben mégis megpróbálnak információhoz jutni a kép alapján, az a szövegértés rovására történik és ugrásszerűen megnő a helytelen válaszok száma a szövegértéssel kapcsolatos kérdésekben.

Rendkívül fontos, hogy milyen számban, arányban találhatók képek a tankönyvben, azok milyen méretűek/minőségűek, hol helyezkednek el és mennyiben segítik a szövegben lévő információk megértését.

A Pioneer tankönyvek és munkafüzetek megfelelő arányban tartalmaznak képeket, illusztrációkat. A munkafüzetek vizuális megjelenése letisztultabb, érthetőbb, a képek kisebb arányban vannak jelen, de minden esetben a szöveg, a feladat megértését segítik.

A tankönyv jóval több és harsányabb képet tartalmaz. A képek többnyire fotók, helyenként vektorgrafikák. Az illusztrációk közül az egyszerű táblázatok túlsúlya figyelhető meg, néhány képregénnyel és egy térképpel színesítve az összképet.

Jellegzetes hiba, hogy a megértést segítő képet a szöveg háttérében helyezik el, ami megnehezíti az amúgy is apró betűvel nyomtatott szövegek olvasását, és a helyzetet tovább bonyolítja a kép alsó részéhez bezúfolva még egy rövid kérdéssor is található a szövegértésre vonatkozóan.

Ez a megoldás a diszlexiás tanulók feladatmegoldását nagymértékben rontja a fejezet előző részében kifejtett okok miatt. Zavaró megoldás, hogy az oldalakon véletlenszerű elhelyezésben rendszeresen felbukkannak vastag piros keretbe foglalt nyelvtani szabályok, esetenként több is. Úgy gondolom, hogy ez még a tipikus fejlődésű tanulók esetében is jelentősen rontja a figyelem koncentrációját.

A nyelvkönyv szerkezete

A tankönyvhasználat módozatait feltáró vizsgálat kimutatta, hogy idegen nyelv esetén, alsó tagozaton, felső tagozaton és még középiskolai szinten is jellemző a tankönyv munkatankönyvként történő használata, vagyis a benne lévő tananyag közös, csoport szintű feldolgozása. Ugyanakkor a rendszeres, önálló tanulásra a diákok csupán kis százaléka használja, leginkább a dolgozatokra történő felkészülések során támaszkodnak tankönyveikre.²⁷

²⁵ SLEZÁK, 2008; idézi: MARÓDI Ágnes: *A tankönyvi illusztrációk és képek szerepe az oktatásban*. Belvedere. Meridionale, Szegedi Tudományegyetem, 2013/4. 101–117.

²⁶ ANDRYCHOWICZ-TROJANOVSKA, Agnieszka: *Layout changes in the textbook for learning English and their influence on the dyslexic students' work effectiveness – an eye-tracking analysis*. Beyond Philology. 2020 Vol.17. No.3. 78–95.

OLANDER, Mona–HOLMQVIST-Brante, Eva–ENNAS-NYSTRÖM, Marcus: *The Effect of Illustration on Improving Text Comprehension in Dyslexic Adults*. Dyslexia An International Journal of Research and Practice. 2017. 23. 42–65.

²⁷ SZEMERSZKI Marianna: *A tankönyvek szerepe a tanítási-tanulási folyamatban. Új kutatások a neveléstudományokban*. ELTE PPK, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2018.

Az órai munkát, az önálló felkészülést jelentősen megkönnyíti, és az önértékelést fejlesztéséhez is hozzájárul egy jól felépített, átlátható szerkezetű nyelvkönyv. A szerkezeti felépítés meghatározó elemei: részletes tartalomjegyzék; egymástól jól elkülönülő, ráhangoló feladattal bevezetett, átlátható modulok; összefoglaló, önellenőrző részek; szöveget, nyelvtani összefoglalók, megoldási kulcsok.

A részletes tartalomjegyzék a tanárnak és a diáknak is egyaránt hasznos. A felsorolt témakörök, a tanítandó nyelvtani szerkezetek, a szövegértés és az íráskészség fejlesztésében kitűzött célok segítik a nyelvtanárt a tankönyv kiválasztásában, hiszen a felsorolt információk alapján el tudja dönteni, hogy az adott nyelvkönyv milyen mértékben felel meg az adott csoport szükségleteinek, képességeinek, illetve a helyi tantervben rögzített fejlesztési céloknak és témaköröknek. A diákokat pedig a tankönyvben való eligazodásban, az önálló tanulásban, felkészülésben, ismétlésben támogatják az átfogó, részletekbe menő tárgymutatók.

A Pioneer sorozat tankönyveinek első oldalain található a részletes tartalomjegyzék. A modulokat egymástól jól elkülönítve, a témakörök címét egyértelműen, jól láthatóan ábrázolják. Minden egyes modulnál részletesen feltüntetik a szókincs, a nyelvtan, az írás-olvasás- és beszéd-készség fejlesztésének témáit, az elsajátítandó tananyagot. Nehézséget jelent azonban, hogy az oldalszámok a lap alján találhatók, apró betűvel tüntették fel a mellékletek elérhetőségét.

A modulok az egyes témaköröket nyolc oldalon keresztül dolgozzák fel. Minden új témakört montázs képpel vezetnek fel, ami nemcsak képeket, hanem a témával kapcsolatos kérdéseket is tartalmaz. Ez lehetőséget biztosít a motivációra, ráhangoló, bemelegítő feladatok elvégzésére, az angol nyelven való gondolkodásra, beszélgetésre, ötletelésre, de akár feszültségoldásra is. Egyszerre motiváló és aktivizáló hatással bír a sok kudarcot megért, visszahúzódiszlexiás tanulóknak.²⁸

Másrészt az előzetes tudást összekapcsolja az új információval és egy átfogó képet nyújt a témával kapcsolatban, ami különösen fontos a holisztikus gondolkodású diszlexiás tanulóknak. Szintén ezt a célt szolgálja az úgynevezett koncepció térkép vagy táblázat (In this module you will learn...), ami könnyen áttekinthetővé teszi a modul tanulási, fejlesztési céljait.

A modulok négy részből (A, B, C és D) állnak, mindegyik 2-2 oldal terjedelemben. Az A részben az olvasás-szövegértés, a B részben a nyelvtan, a C részben a hallás utáni szövegértés a D részben pedig az íráskészség fejlesztése a hangsúlyos. Ugyanakkor minden részben megtalálhatók az idegennyelv-elsajátításához szükséges készségek fejlesztését szolgáló feladattípusok, így építeni lehet az előző részekben elsajátított ismeretekre, továbbá megteremti a tananyag lépésről lépésre történő elsajátításának és folyamatos ismétlésének lehetőségét. A modulok és a modulokat alkotó részek száma a tankönyv lapjainak bal felső sarkában, nagy méretben, jól láthatóan van feltüntetve, ami a tananyagban megkönnyíti a navigációt.

Minden modul egyoldalas összefoglaló (review), önellenőrző résszel zárul a tankönyvben. A munkafüzet pedig kétoldalas összefoglaló feladatsorral zárja a témaköröket. Mivel a diszlexiás tanulók könnyen elfelejtik a korábban tanultakat, ezért rendkívül fontos számukra a tanultak gyakori összefoglalása. Önellenőrzésre,

²⁸ RESCIO, Selene: *Dyslexia and foreign language learning in Italian primary schools: analysis and evaluation of English textbooks. Innovation in methodology and practice in language learning*, Cambridge Scholars Publishing, 2015. 106–107.

tudásfelmérésre csupán a tankönyv review részének legvégén található kicsi táblázat (Now I can...) biztosít lehetőséget. Itt visszaköszönnek a modul elején megfogalmazott tanulási célok, melyekről a tanulónak magának kell eldönteni, hogy elérte vagy nem. Ez segít a tanulás hatékonyságának, az alkalmazott tanulási stratégia alkalmasságának felmérésében, a szükséges változtatások megfogalmazásában.

A Pioneer tankönyvek végén kaptak helyet a tananyaghoz szorosan kötődő különféle összefoglaló, kiegészítő anyagok. Tanulási tippek, a hallás utáni szövegértés kivonatai, nyelvtani összefoglaló táblázatok és a szószedetek. A diszlexia hátterében álló részképességszavarok közül a gyenge rövidtávú memóriát támogatják ezek a részek, főként a felidézésben, bevésésben és megértésben játszanak szerepet.

A tanulási tippek nem csak hasznos tanácsokat adnak az egyes feladattípusok elvégzésével kapcsolatban, de vizuális megjelenítésük – halványsárga háttérrel fekete színnel, Ariel betűtípussal nyomott szöveg – is megfelel a diszlexiások igényeinek.

A hallás utáni szövegértés (listening) feladataiban elhangzó szövegek írásban, nyomtatott formában való megjelenítése pedig mankóként szolgál az auditív információk észlelésének és feldolgozásának nehézségével küzdő diszlexiás nyelvtanulóknak.

Hasonlóan pozitív vélemények azonban nem fogalmazhatóak meg a szójegyzékkel és a nyelvtani táblázatokkal kapcsolatban. Szójegyzékből kettő található a könyvben. Az egyik csak angolul tünteti fel a leckékben megjelenő új szavakat, kifejezéseket, apró betűvel nyomtatva, betűrendbe szedve, oldalanként öt oszlopban elrendezve. A folyamatos szóoszlopokban piros betűszínnel jelzik a modulok anyagának váltását. Ez hátráltatja a gyors keresését és teljesen ellenkezik a British Dyslexia Association javaslataival.

A másik szószedet szintén betűrendben tartalmazza a szavakat, de nagyobb méretű, félkövér, Times New Roman betűstílusban van nyomtatva. A szavak, kifejezések itt már csak két oszlopban elrendezve futnak az oldalakon. Az angol szavak mellett kapcsos zárójelben feltüntetve láthatók a kiejtést segítő fonetikus jelek, majd a magyar nyelvű megnevezések.

Az egyes modulok anyaga új lapon kezdődik, így könnyebb keresni és tájékozódni a szószedetben. A leírtak alapján egyértelmű, hogy a második szójegyzék jobban támogatja a diszlexiások nyelvtanulását. Mindegyik szójegyzék esetében nehézséget okoz, hogy semmilyen módon nem jelzik a szavak szófaját, ami a megfelelő mondatalkotásban okozhat nehézségeket. Másrészt a tankönyvben nem a megfelelő részen helyezkednek el ezek a szószedetek. A szószedeteket a nyelvtani táblázatokkal együtt célravezetőbb az egyes modulok végén elhelyezni,²⁹ hiszen így kiküszöbölhető a tananyagok közti ugrálás, oda-vissza lapozás, ami a figyelemkoncentráció megszakítását, a csoport haladásától való lemaradást eredményezheti a diszlexiás tanulók esetében.

²⁹ RESCIO, Selene: *Dyslexia and foreign language learning in Italian primary schools: analysis and evaluation of English textbooks. Innovation in methodology and practice in language learning*, Cambridge Scholars Publishing, 2015. 106–107.

Multiszenzoros megközelítés

A diszlexiás diákok nyelvtanulását támogató módszerekről szóló fejezetben már szó volt a multiszenzoros technikák szerepéről. A gyakorlatban megvalósuló alkalmazásuk lényege, hogy minél több érzékszervi csatornát igyekszik bevonni a pedagógus egy tananyagrésztanításába.

A vizuális, az auditív, a taktilis és kinezetikus csatornák aktivizálása támogatja a differenciált oktatás megvalósítását, az egyéni különbségek kezelését, ami a tanulás hatékonyságának növekedésében nyilvánul meg.³⁰

A multiszenzoros eszközök közé soroljuk a fotókat, rajzokat, posztereket, gondolattérképeket, képregényeket, a mozgásos játékokat, a szerepjátékokat, a tankönyvekhez melléklet hanganyagokat, filmeket, DVD-ket, a számítógépet, az interaktív táblára készült anyagokat. A játékos didaktikai elemek és a szenzoros csatornák együttes alkalmazása élvezetessé és változatossá teszi a nyelvórákat, s egyben megkönnyíti a tananyag elsajátítását.

A virtuális térben szocializálódott középiskolás kamaszokat azonban nehéz órai aktivitásra, mozgásos játékokban való részvételre bírni. Korosztályos érdeklődésüknek megfelelően elsősorban a digitális technika, a számítógép kínálja lehetőségek játszanak szerepet a multiszenzoros megközelítésben. A vizsgált tankönyv kiadója honlapján online teszteket, letölthető tananyagokat, valamint extra tartalmakkal kiegészített online munkafüzetet (Pioneer Online Pack) kínál a Pioneer kötetekből tanulóknak.

Ezen kívül a tanórai anyaghoz kapcsolódó, az adott nyelvi szintnek megfelelő, autentikus, hangzó anyagokat prezentáló CD-ket, videókat tartalmazó DVD-ket és interaktív táblán használható anyagokat is elérhetővé tesz. A videók valóságos, hétköznapi helyzeteket mutatnak be animációk formájában. Az animációk angol nyelvű feliratozással vannak ellátva, így a vizuális és auditív figyelmet egyaránt aktivizálják.

A nyomtatott tankönyvben is felfedezhetők a különféle multiszenzoros technikák, például szerepjátékok (Imagine you are a waiter...), képregények és poszterkészítési feladatok (Create a poster with...).

Feladattípusok elemzése

Az idegen nyelv tanulásának egyik legfontosabb célja a használható, mindennapi kommunikációban jól alkalmazható nyelvtudás megszerzése. A kommunikációs cél akkor tud megvalósulni, ha a hallott szöveg megértése, a beszédképesség, a gondolatok kifejezésének képessége, az olvasott szöveg megértése és az írásképesség megfelelő fejlettségi szintű. Az idegennyelv-tanulás akkor lesz sikeres, ha ezeknek a nyelvi készségeknek a fejlesztése egymásra épülve, integráltan történik, hiszen a valós kommunikációs helyzetekben sem különülnek el egymástól.³¹

³⁰ KONTRÁNE HEGYBÍRÓ és mtsai, 2012.

³¹ TÁNCZOS, 2007.

Az olvasási és helyesírási készség fejlesztésének alapja a fonológiai tudatosság növelése; a beszédkésztség, a szókincs, a megfelelő kiejtés fejlesztésével, a nyelvtani szabályszerűségek tudatosításával javítható.

Mivel a diszlexiások nem képesek a nyelv szabályszerűségeinek észlelésére, kikövetkeztetésére ezért a célnyelv használatára vonatkozó törvényszerűségeket mindig világosan el kell magyarázni és sok példával alá kell támasztani.³²

A diszlexiások igényeinek megfelelő nyelvkönyveknek ügyelni kell a fonológiai tudatosságot növelő feladatokra, és egyértelműen, deduktív módon kell tanítani a grammatikai szabályokat. Anyanyelvi játékok alkalmazásának motiváló ereje van a célnyelv nyelvtanának tanulása esetében. Kerülni kell a diszlexiások számára nehézséget, frusztrációt okozó feladattípusokat, mint például a „lyukas” szöveg kiegészítése (gap filling), mondatalkotás összekevert szavakból, a hibajavítás vagy a feleletválasztós feladatok.

A fonológiai tudatosság, a beszédhangok felismerése, és a betű-hang megfeleltetés fejlesztése elengedhetetlen olvasási készségek erősítésében. A betűzési, szótagolási feladatok, szóláncok, rímkeresők, keresztrejtvények, anagrammák, szókereső játékok mind a diszlexiás nyelvtanulók fonológiai tudatosságának fejlesztését segítik.

A tankönyvvizsgálat eredménye azt mutatja, hogy a Pioneer tankönyvből szinte teljesen hiányoznak az ilyen típusú feladatok. Csupán egy helyen, a bemutatkozás témakörében kerül elő a személynevek betűzésében. A munkafüzetben magasabb az előfordulási arány, főként keresztrejtvények és szókereső játékok formájában. Emellett elvétve van egy-egy betűkiegészítő, rímpárkereső és anagramma feladat.

Összességében elmondható, hogy a fontosságához mérten csekély a fonológiai tudatosságot fejlesztő feladatok száma. Ugyanakkor a kiejtés és a megfelelő intonáció gyakoroltatására szinte minden modulban szerepelnek feladatok. Szintén minden modulban megtalálhatók a kommunikációs készségek fejlesztését támogató, páros és csoportos munkaformában végezhető párbeszéd, viták, véleménycserék.

A grammatikai szabályok, törvényszerűségek tanításában az induktív módszer alkalmazza a könyv, vagyis a példamondatok elolvasásán, tanulmányozásán keresztül igyekszik elősegíteni a szabályok felismerését, megfogalmazását. Ez valószínűleg nem okoz nehézséget a tipikusan fejlődő tanulók számára, viszont a diszlexiás tanulókat hátráltatja és csoport haladásától való lemaradást eredményezheti.

A feladattípusok közül a *gap filling*, más néven „lyukas” szövegkiegészítő feladatokat kell kiemelni. Ezek a nyelvkönyvek tipikus, elmaradhatatlan elemei, így a Pioneer könyvek és munkafüzetek sem nélkülözik, sőt rendkívül nagy számban alkalmazzák. Ezek a feladatok többnyire rövid, összefüggő szöveggel dolgoznak, melyből néhány szót kihagytak. A kihagyott szavak helyét aláhúzással jelölik. A tanuló feladata az, hogy kitalálja melyik az a szó, melyet az üres helyre beírva értelmes mondatot, szöveget kap.

³² Uo.

A nyelvi tudásszinttől függ, hogy a kihagyott szavak listáját feltüntetik-e a szöveg körül – többnyire alatta vagy fölötté – vagy teljesen önállóan kell kitalálni az oda illő szavakat. Ezzel a feladattípussal a grammatikai ismereteket (igék vonzatai, igeidők, névelők), szókincset, nyelvhasználatot mérik és sikeres megoldásuk egy meghatározott algoritmus ismeretét feltételezi. Az algoritmusnak megfelelően először el kell olvasni a teljes szöveget, ami ad egy átfogó képet, informálja a tanulót a szöveg témaköréről. Majd le kell fordítani, meg kell érteni az egyes mondatokat, és meg kell határozni, hogy milyen szófajú szó hiányzik a mondatból. Végül el kell dönteni, hogy melyik szó illik az üres helyre, és be kell írni. Bár a feladat jellegéből adódóan előnyösnek tarthatnánk a diszlexiás nyelvtanulók számára, a kevés írnivaló mellett egyszerre több nehézséggel is szembesíti őket ez a feladattípus.³³

A feladat megoldásához elengedhetetlen az olvasott szöveg megértése, viszont a diszlexiások jellemzően lassabban és pontatlanul olvasnak társaikhoz képest. Az esetleges betűtévesztések, szócsereké nehezítik a szövegértést. Gondot okoz számukra a nyelvtani fogalmak, szabályok megértése és alkalmazása. A gyenge munkamemóriának és figyelemkoncentrációnak nem kedvez a szöveg és az alatta elhelyezett szólista közti folyamatos váltás, figyelemmegosztás. A felsorolt nehézségek együttes jelenléte jelentősen csökkenti a sikeres feladatmegoldás esélyét.

Végezetül, a feladatokhoz szorosan kapcsolódva még egy fontos dolgot kell megemlíteni. A vizsgált tankönyvcsalád egy külföldi multinacionális vállalat kiadványa, melyet külföldi szakemberek szerkesztettek. Ebből adódóan a kiadvány kötetéből hiányoznak a fordítási feladatok, a magyar kultúrát a célnyelvi kultúrával összevető témakörök és a diszlexiások nyelvtanulásának kezdeti szakaszát megkönnyítő magyar nyelvű feladatleírások.

Összefoglalás

A tanulási zavarok körébe sorolt diszlexia elsősorban az olvasás zavarában mutatkozik meg, melynek hátterében az agyi hálózatok atipikus működése, a kognitív készségek fejlődésében mutatkozó eltérések állnak. A diszlexia tünetei nemcsak az olvasás, hanem az írás (helyesírás, grafomotorika) és a beszéd (beszédképzés, beszédprodukció) területén is jelentkezhetnek, vagyis a diszlexia hatással van az anyanyelvi készségekre.

A szakirodalmi forrásokban olvasható, hogy az idegennyelv-tanulás az anyanyelvi készségeken alapul, s mivel a diszlexiások nehézségekkel küszködnek az anyanyelvi készségek terén, komoly probléma, kihívás elé állítja őket az idegen nyelv tanulása. A kognitív képességek fejlettségén túl a nyelvtanulás sikerességét alapvetően befolyásolják az adott idegen nyelv sajátosságai, a tanulási környezet, oktatási módszerek és eszközök, a nyelvtanulási stratégiák és a motiváció.³⁴

³³ KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ és mtsai, 2012.

³⁴ TÁNCZOS Judit: *A kognitív folyamatok zavarainak hatása az idegen nyelv tanulására*. Iskolakultúra, 2006/11. (16), 10. 3–10.

Az élő idegen nyelv tanulása, a használható nyelvtudás elérése és a középszintű érettségi vizsga abszolválása a diszlexiás tanulók számára is kötelező. Nincs egy egységes, jól kidolgozott és bevált módszer a diszlexiás tanulók eredményes idegennyelv-oktatására. A nyelvtanárok munkáját nemcsak a speciális tananyag és speciális taneszközök hiánya nehezíti meg, hanem a nyelvi csoportok heterogén összetétele. Az eltérő képességprofillal rendelkező tanulók eltérő igényeit nehéz kielégíteni, a pedagógus elhivatottságán és kreativitásán múlik, hogy a csoport tagjai egyenlő eséllyel tudjanak fejlődni és elérjék a kívánt nyelvtudás szintjét.

Mivel a csoport tagjai egységes tankönyvből tanulnak, nagy felelőssége van a pedagógusnak a megfelelő nyelvkönyv kiválasztásában, valamint a diszlexiások nyelvtanulását segítő módszerek ismeretében, alkalmazásában, differenciált oktatás megvalósításában.

Irodalomjegyzék

- ANDRYCHOWICZ-TROJANOVSKA, Agnieszka: *Layout changes in the textbook for learning English and their influence on the dyslexic students' work effectiveness – an eye-tracking analysis. Beyond Philology*, 2020. Vol. 17. No. 3. 78–95.
- BÁNKI Tímea: *Az idegennyelv-tanulás folyamata a generatív nyelvelmélet szerint*. Modern Nyelvoktatás, 2022/1–2. (28.), 111–124.
DOI: [10.51139/monye.2022.1-2.110.124](https://doi.org/10.51139/monye.2022.1-2.110.124)
- BRITISH DYSLEXIA ASSOCIATION ajánlása. <https://www.thedyslexia-spldtrust.org.uk/media/downloads/69-bda-style-guide-april14.pdf>
- BUDAI László: *Az anyanyelv változó szerepe az idegennyelv-oktatásban*. Angol nyelvi példákkal. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2010.
- CSAPÓ Benő: *A nyelvtanulást és a nyelvtudást befolyásoló tényezők*. Iskolakultúra, 2001/8. 33–34.
- CSÉPE Valéria: *A diszlexia természete*. Szerk. JÓZSA, Krisztián: *Az olvasóképeség fejlődése és fejlesztése*. Dinasztia Tankönyvkiadó. Bp., 2006.
- CSÉPE Valéria: *Az olvasás zavarai és a diszlexia*. PLÉH, Csaba–LUKÁCS, Ágnes (szerk.) *Pszicholingvisztika 1-2: Magyar pszicholingvisztikai kézikönyv*, Akadémiai, Bp., 2012.
- CSÉPE Valéria: *Az olvasás zavarai és a diszlexia*. Akadémiai, Bp., 2014.
- CIMERMANOVA, Ivana: *Teaching English as a foreign language to dyslexic learners*. In: *Teaching Foreign Languages to Learners with Special Educational Needs*, Nitra Constantine the Philosopher University. 2015.
- CSISZÁR Orsolya: *A nyelvi zavarok megjelenési formáinak és következményeinek vizsgálata (A diszlexia, mint szindróma elemzése)*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Doktori disszertáció, Bp., 2011.
- CSIZÉR Kata: *A nyelvtanulási motiváció vizsgálata. Új pedagógiai szemle*, 2007/6.
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-nyelvtanulasi-motivacio-vizsgalata>
- ENGAGE projekt, digitális angol és német nyelvi feladatbank:
<http://engage.uni-miskolc.hu/index.php/project/>

- GYARMATHY Éva: *Diszlexia. Specifikus tanítási zavar*. Lélekben Otthon Kiadó, Bp., 2007.
- GYARMATHY Éva: *Diszlexia a digitális korszakban*. Műszaki Kiadó, Bp., 2012.
- GYARMATHY Éva: *A nyelvi fejlődés nehézségei és a diszlexia*. *Gyermeknevelés*, 2018/3. 77–92.
- KARLOVITZ János: *Tankönyvi, tankönyvelméleti alapfogalmak*. *Könyv és nevelés*, 2000/2.
<http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=122>
- KISS László Roland: *Online gondolattérképek a diszlexiás tanuló szolgálatában*. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2014/2. (42.) 140–147.
- KOJANITZ László: *A tankönyvek minőségének megítélése*. *Iskolakultúra*, 2007/6–7. 114–126.
- KONTRÁNY HEGYBÍRÓ Edit–DÓCZI-VÁMOS Gabriella–KÁLMOS Borbála: *Diszlexiával angolul*. Akadémiai, Bp., 2012.
- MARÓDI Ágnes: *A tankönyvi illusztrációk és képek szerepe az oktatásban*. *Belvedere*. Meridionale, Szegedi Tudományegyetem, 2013. 4. 101–117.
- MEIXNER Ildikó: *Munkásságom tézisszerű összefoglalása*. 1995.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/pedagog/modszer/dyslex2/meixner1.htm>
- MEIXNER Ildikó: *A dyslexia prevenció, reedukáció módszere*. ELTE BGGYFK, Bp., 2000.
- NAPRAVSZKY Noémi–TÁNCZOS Judit–MÓNOS Katalin: *Diszlexiás és nem diszlexiás általános iskolai tanulók nyelvtanulási stílusainak és stratégiáinak összehasonlító vizsgálata*. *Új Pedagógiai Szemle*, 2009. [https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/diszlexias-es-nem-diszlexias-altalanos-iskolai-tanulok-nyelvtanulasi](https:// folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/diszlexias-es-nem-diszlexias-altalanos-iskolai-tanulok-nyelvtanulasi)
- OKTATÁSI HIVATAL, 2020-as NAT-hoz illeszkedő SNI Irányelv, 38
https://www.oktatas.hu/koznevel/kerettantervek/2020_nat/kerettantervek_sni_tanulok
- OLANDER, Mona–HOLMQVIST-Brante, Eva–WENNAS-NYSTRÖM, Marcus: *The Effect of Illustration on Improving Text Comprehension in Dyslexic Adults*. *Dyslexia An International Journal of Research and Practice*. 2017/23. 42–65.
- POLONYI Tünde Éva–MÉRŐ Diana: *A sikeres nyelvtanulás tényezői*. *Alkalmasított pszichológia*, 2009/2. (9.) 88–117.
- RÁCZ Edit: *Angol nyelvkönyvek nevelési potenciálja*. Doktori értekezés tézisei, Pécs, 2022.
- RESCIO, Selene: *Dyslexia and foreign language learning in italian primary schools: analysis and evaluation of English textbooks*. *Innovation in methodology and practice in language learning*, Cambridge Scholars Publishing, 2015. 106–107.
- TÁNCZOS Judit: *A kognitív folyamatok zavarainak hatása az idegen nyelv tanulására*. *Iskolakultúra*, 2006/11. (16.), 3–10.
- TÁNCZOS Judit: *Nyelvtanulás és diszlexia*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2007.
- SARKADI Ágnes: *A diszlexiás nyelvtanulók angoltanításának kérdései*. *Iskolakultúra*. 2006/6. 94–101.

SARKADI Ágnes–VÁMOS Gabriella: *Diszlexia és idegennyelv-tanulás.*

https://esely.elte.hu/PDF/publ/klett_ea.pdf

SZEMERSZKI Marianna: *A tankönyvek szerepe a tanítási-tanulási folyamatban. Új kutatások a neveléstudományokban.* ELTE PPK, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2018.

SZALAY Kristóf: *Nyelvtanulás karikatúrákkal és képregényekkel. Különleges Bánásmód*, 2016/1. 81–83.

DOI: [10.18458/KB.2016.1.73](https://doi.org/10.18458/KB.2016.1.73)

Abstract

THE ANALYSIS OF THE PIONEER EFL COURSEBOOK SERIES FOR HIGH SCHOOL AGE GROUPS FROM THE PERSPECTIVE OF DYSLEXIC STUDENTS

More attention should be paid to the difficulties of dyslexics in learning a foreign language, because according to estimates, their proportion can be 5-10% (Csépe, 2012).³⁵ If the acquisition of the mother tongue is hindered in the area of one or more sub-skills, it also affects the learning of a foreign language.³⁶ The aim of the research is to examine Pioneer EFL coursebooks, which are also used by dyslexic language learners studying in integrated groups. In the course of the research, we sought the answer to whether the English language textbook used in secondary education, selected according to the abilities and needs of the majority, provides equality of opportunity for language learners with dyslexia in integrated education. Taking into account the characteristics of dyslexic students, we examined the content, structure, illustrations, explanations and quantity of the course material in the case of the textbook family. Our research question focused on how it helps or neglects the acquisition of real-life language skills for a dyslexic student.

Keywords: foreign language learning, textbook review, dyslexia

³⁵ CSÉPE Valéria: *A diszlexia természete.* JÓZSA Krisztián (szerk.): *Az olvasóképeség fejlődése és fejlesztése.* Dinasztia Tankönyvkiadó. Bp., 2006.

³⁶ TÁNCZOS Judit: *Nyelvtanulás és diszlexia.* Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2007.